

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה רביעית: גליון מב | שבת קודש פרשת חוקת | ז תמוז ה'תשפ"ד

עלה הפטרה נדרו של יפתח

ע"פ ספר איי הים על ספר שופטים מאת הר"ג ר' אברהם ירמיה' דוד שליט"א

והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשבועי בשלום מבני עמון והיה לה' והעליתיהו עולה (שופטים יא, לא).

נפרש פסוק זה תחילה בדרך מפרשי המקרא. וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֶשֶׁר יֵצֵא ר"ל כל מה שיצא תחילה מְדַלְתֵי בֵיתִי לְקִרְבָנִי בין שהוא בהמה שראוי לקרבן, ובין שהוא אדם שאינו ראוי בְּשׂוֹבֵי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן בנצחון מן המלחמה, וְהָיָה לַה' אם אינו ראוי לקרבן יהיה מוקדש לה', או אם ראוי לקרבן אז וְהֶעֱלִיתֵהוּ עוֹלָה, היינו שהיתה כוונת יפתח בין על בהמה טהורה שגופה ראוי לקרבן, ובין על שאר דברים שאינם ראויים לקרבן, והוא"ו של וְהֶעֱלִיתֵהוּ עוֹלָה היא ו"ו המחלקת ור"ל 'או העליתיהו עולה'. ועל דרך זה פירשו הרד"ק בשם אביו והרלב"ג. והרלב"ג הוסיף ביאור במאמר וְהָיָה לַה' אם אינו ראוי לקרבן, כגון אשה אז לפחות תהיה פרושה מאיש ומיוחדת לה', ואם יהיה זכר לא יצטרך שיהיה פרוש, אבל יהיה לה' לעבוד עבודתו תמיד, וכמו שנאמר בשמואל (ש"א א:י"א) וּנְתַתִּיו לַה' כָּל יְמֵי חַיָּיו. ולפי דברים אלו חל הנדר למה שהיה מכיון ליה, דאילו יצא בהמה תהיה עולה, ואם אדם יהיה מוקדש לה', וכן היה בבתו של יפתח שהיתה סגורה בהר וכדלהלן (פסוק ל"ט), שהיתה מוקדשת לה'.

אמנם יש בדברי חז"ל שנדר יפתח היה להקריב בתו לעולה, וזה מה שעשה לבסוף. והכי איתא בתענית (ד). אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שלשה שאלו שלא כהוגן וכו', 'יפתח הגלעדי' דכתיב (פסוק לא) וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֶשֶׁר יֵצֵא מִדְּלַתֵי בֵיתִי לְקִרְבָנִי וגו', יכול אפילו דבר טמא, השיבו שלא כהוגן, נזדמנה לו בתו. ועיי"ש בהמשך הגמ' וברש"י שיפתח הקריב בתו לעולה שלא ברצון ה'. וכן מבואר מדברי תיב"ע להלן (פסוק ל"ט).

ולפי דברי חז"ל יש לפרש הפסוק, שהנה זה פשוט שיפתח לא נתכוין בנדרו להקדיש בתו או שום אדם לקרבן, כי ודאי הבין שזה עון פלילי דכן היה המנהג של עובדי עבודה זרה, אלא נתכוין רק למי שראוי לקרבן, אך טעה בלשון הנדר וכלל כל מי שיצא, בין שהוא אדם או בעלי חיים טמאים, וכיון דחל הנדר של יפתח מחמת טעותו, חשב שצריך עכשיו לקיים נדרו ולהקריב את בתו לקרבן, וכן עשה.

הרמב"ן (ויקרא כ"ז:כ"ט) הולך בעקבות חז"ל וז"ל, וזה היה טעותו של יפתח בבתו, כי חשב כאשר חרם נגיד ישראל [והוא היה שופט] חל וקים להמית אנשים או העובר על חרמו חייב מיתה, כן אם נדר בעת מלחמה לעשות מאיש או אנשים זבח יחול הנדר, ולא ידע כי חרם המלך והסנהדרין חל על המורדים לכלותם או על העובר גזירתם ותקנתם, אבל לחול הנדר לעשות עולה מדבר שאין ראוי לה', חס וחלילה, עכ"ל.

ועוד הביא הרמב"ן בשם האבן עזרא את פירושו רד"ק ורלב"ג הנ"ל, ודחהו וז"ל, ואלה דברי רוח, כי אם נדר שיהיה לה' איננו שיהיה פרוש, אבל יהיה כמו שמואל שאמרה אמו (ש"א א:י"א) וּנְתַתִּיו לַה' כָּל יְמֵי חַיָּיו, והיה משרת בבית ה', לא פרוש. וכפי משפטי התורה, אין ביד האדם שידור ביוצאי פתח ביתו שיהיו פרושים, כאשר אין בידו להעלותם עולה וכו', עכ"ל.

עלה עובר

אשת כהן מעוברת, האם צריכה ליהזר מטומאת מת

ע"פ ספר בית ישראל - עיונים בהלכה, מאת הר"ג ר' ישראל צבי הופמן שליט"א

וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת ימים (במדבר יט, טז).

ישנה שאלה מצויה לגבי אשת כהן מעוברת ויודעת שהעובר הוא זכר, האם מותר לה ליכנס לבית הקברות, או לבית חולים אשר ידוע שיש בו נפטרים בכל שעה. דהנה האשה מצד עצמה אינה מזהרת על טומאת מת (יבמות פה, א). אבל כיון שהיא מעוברת ויודעת שהעובר זכר הוא, א"כ שמה צריכה היא ליהזר מליטמא כדי שלא לטמאות את העובר. ומתוך זה יש לשאול עוד, באופן שהאשה אינה יודעת אם העובר הוא זכר או נקבה, האם צריכה לברר הדבר על ידי בדיקת הרופאים, או שמה אינה מחוייבת לברר זאת.

והנה הרוקח (סימן שטו) כתב וז"ל, אשת כהן מעוברת מותרת ליכנס באהל המת, דספק ספיקא הוא, דשמה נפל הוא או שמה נקבה היא, עכ"ל. אלא שהמגן אברהם (שם) הקשה על דברי הרוקח למה היה צריך להיתר זה, והרי איתא בגמ' (חולין עא, א), אמר רבה, כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה, כך טהרה בלועה אינה מיטמאה, ע"כ. וכיון שהולד הוא 'טהרה בלועה', אינו נטמא. [וכן דעת רוב הפוסקים, מלבד האבני מילואים (אבן העזר סימן פב ס"ק א)].

וכבר הקשה כן הרדב"ז (שו"ת, החדשות סימן ר), ותיריך שכל ההיתר של טהרה בלועה שייך רק בימי העיבור, אך אשה שקרבו ימיה ללדת יש לחוש שמה יוציא הולד את ראשו ונמצא שהוא כילוד ואין כאן טהרה בלועה. ומשום הכי הרוקח היה צריך להתיר מטעם ספק ספיקא.

ומדברי הפוסקים נראה שנקטו בפשיטות כשיטת הרוקח דאשת כהן מותרת ליכנס לבית הקברות משום ספק ספיקא. וכן פסק המשנה ברורה (סימן שמג ס"ק ג) [אלא דבלאו הכי יש מנהג שאשה מעוברת אינה הולכת לבית הקברות].

ואולם בזמנינו שיודעים האם העובר זכר או נקבה, נראה דאין לדון להתיר מצד ספק ספיקא, ואפילו אם האשה עצמה אינה יודעת, מ"מ הרי בדרך כלל הרופאים יודעים ע"פ בדיקות ואין זה ספק אלא דבר הידוע. ולכן רק אם עדיין לא צריכה ללדת יש להתיר משום הטעם דנקט המגן אברהם דזה הוי 'טהרה בלועה'. אבל אם כבר הגיע זמנה ללדת אסור (במצב שאין בזה משום פיקוח נפש) לה ללכת לבית חולים אשר נמצאים שם מתים, דבהולכת ללדת ליכא היתר מצד טהרה בלועה.

קברו של הרדב"ז שנחשף לאחרונה בצפת

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א					
ערב שבת	ליל שבת	יום השבת	מוצאי שבת		
1:38	הדלקת נרות	8:08	8:25	שקיעת החמה	8:25
4:44	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	8:26	9:14	ג' כוכבים קטנים רצופים (8.5 מעלות)	9:14
5:21	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	7:02-8:02	9:38	ע"ב דקות	9:38
6:53/7:18	זמן קר"ש של ערבית (לערבית, ולפני הסעודה)	9:10	10:09	צאה"כ ר"ת לחשבון 16 מעלות	10:09

ראיתי מאמרו של הרב אלחנן אשר אדלר (בגליון קרח) בנוגע לשאלת ערוך השולחן למה משמיטין "קדשנו במצותיך" בשבת ר"ח. נראה לפרש ההשמטה בטוב טעם עפ"י המבואר בסוגיא בסוכה (נד, ב), שראש חודש שחל להיות בשבת, שירה של ר"ח דוחה את שירה של שבת כדי לפרסם שהיום ר"ח, וזה אף שהכל רואין שמקריבין קרבנות מוסף דר"ח, מ"מ תקנו גם שינוי זה להגדיל הפרסום. וה"ה בתפילה, אף שמתפללין נוסח ר"ח תקנו לעשות שינוי בולט מפני הפרסום. ובוודאי בזמן הבית היה זה להודיע קביעות החודש, ובזמנינו ממשיכים בזה כעין מנהג אבותינו בידינו, או כמו נטילת ידים משום סרך תרומה שאנו נוהגים גם היום אע"פ שאין במקומותינו תרומה טהורה.

ומענין לענין באותו ענין רציני להעיר, כי במוסף שבת בכל הנוסחאות שראיתי אומרים "שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו", ובקצת נוסחאות ספרד נמצאים תיבות אלו גם בראש חודש, אבל בנוסח אשכנז אין אומרים נוסח זה רק בשבת, ואפילו בנוסח ספרד אין אומרים זה ביו"ט. ולא ראיתי מי שהעיר על זה.

בכבוד הראוי,

אמאן נח כ"ו אייר תשס"ט

***

נהנתי מאד מדברי הרה"ג ר' אלחנן אשר אדלר שליט"א על נוסח אתה יצרת של מוסף שבת ראש חודש, ובפרט על השמטת קדשנו במצותיך וכו', ואדאיתנין להכי לעיין בנוסח אתה יצרת, כדאי לעמוד על עוד נקודה מיוחדת הנמצאת בסגנון תפילה זאת.

בתפילת מוסף של ראש חודש שחל בחול הנוסח דומה לשל שבת, שמתפללים שנזכה לעלות לארץ ישראל להביא הקרבנות. והצד השווה שבין נוסח ר"ח ונוסח שבת, שאין מזכירין מענין יודי חטא וחורבן בית המקדש כלל, אבל בנוסח "אתה יצרת" בראש חודש שחל בשבת, מתוודים על חטאינו שגרמו חורבן ירושלים ובית המקדש וכו'. והלא דבר הוא, שבין בשבת ובין בראש חודש כשהם לעצמם אין בהם לא יודי חטא ולא זכרון חורבן בית המקדש [ודלא כמו תפילת יו"ט]. אבל כששניהם ביחד בתפילת אתה יצרת שם קבעו אנשי כנסת הגדולה לומר עניני יודי חטא, וגם שגרמו חורבן הבית. וצריך עיון.

ברכה והצלחה וכל טוב,

אבן גאון

***

בגליון קורח דן הרב אדלר אודות נוסחא דידן בתפלת אתה יצרת, והובא מה שכתב הערוך השולחן שלדעתו הוי טעות סופרים מה שהושמט והנחילנו וכו' קדשנו במצותיך וכו'. ראוי לציין לדברי התשב"ץ (ח"ג ענין כט) שלכאורה מבואר שגם לפניו היה הנוסח בלא והנחילנו וכו', שכן כתב וז"ל (בתוך דבריו), אין בנוסחתנו והנחילנו כלל, אלא סוף הברכה הוא מתחיל חדש עלינו את החדש הזה

כמו במוסף של חול, ומסיים בה וחקי שבתות וראשי חדשים להם קבעת וכו', עכ"ל.

קבא וייס

הערת המערכת: הרב אדלר האריך בזה בספרו בטוב טעם ודעת, ובגליון הובא רק חלק מדבריו.

***

ראיתי שדנו על קושיית הערוך השולחן (תכה, ב) שנתקשה על מה שאין אומרים 'קדשנו במצוותיך וכו' במוסף של שבת ר"ח, והחזיקו לקושי כ"כ עד כדי טעות הדפוס.

לפענ"ד נראה ליישב הקושיא קצת, הדנה במוסף ר"ח שחל בחול ג"כ אין אומרים 'קדשנו במצוותיך', ונראה דהטעם הוא משום דתפילת 'קדשנו במצוותיך' מיוחדת לימי 'מקראי קודש' שבתות ויו"ט, וכמבואר בחז"ל וראשונים שמקראי קודש יש להם חובת תפלה מיוחדת לעצמם, ולפיכך, ר"ח כיון שאינו בכלל מקראי קודש ממילא אין מתפללים בו 'קדשנו במצוותיך'. ואם כנים הדברים יש לומר, הלא רואין שמשטבע של תפילות שבת נדחה בכל מקום מפני מטבע התפילה של מועדים אחרים. וא"כ גם בשבת ר"ח, המטבע של מוסף שבת נדחה מפני המטבע של מוסף ר"ח. וכיון שבמוסף של ר"ח אין אומרים 'קדשנו במצוותיך' שאינו בכלל מקראי קודש, א"כ אפילו כשחל בשבת נדחה של שבת לגמרי ואין אומרים 'קדשנו במצוותיך' במוסף של שבת ר"ח כלל.

אמאן כ"א

הג"ר חיים שטיין עם הג"ר ברוך טרוצקין זצ"ל

***

לגבי הערת הערוך השולחן שיש לתקן הנוסח בברכה בתפילת מוסף בשבת ר"ח, כן הוא גם באור שמח (תפלה פ"ב הי"א) וכן הוא גם בסידורי קוידניוב וויזניץ, וכן היה אומר בעל יוחי יוסף מפאפא זצ"ל. אם כי אין להכחיש שברוב סידורים - כמו של"ה יעב"ץ וסידורי האר"י רבי אשר ורבי יעקב קאפל - אינו מופיע, וכן מדייק ליקוטי מהרי"ח מלשון התשב"ץ (ח"ג סי' כט), וע"ע לבוש (סי' תכה ס"ד).

בברכת הצלחה,

יעקב קאסאליני

***

ראיתי את המאמר המעניין על השמטת "קדשנו במצותיך" מנוסח אתה יצרת. ויש לי להוסיף קצת.

תוך המאמר נכתב 'ויש לציין שגם במחזור ויטרי שאף הוא אשכנזי מצאנו נוסח משולב הדומה במקצת לנוסח המוצע בערוך השולחן. אמנם יש לציין שבנוסח התפילה יש נוסח אשכנזי ויש נוסח צרפתי, ואף שהם קרובים זה לזה יש חילוקים ביניהם, ופשוט שאין להוכיח כלום מנוסח המחזור ויטרי בנוגע לנוסח אשכנזי.

ובנוגע למציאות בסידורים ישנים. כפי מה שבדקתי לא מצינו נוסח "קדשנו" ב'אתה יצרת' באחד מהסידורים מאז ראשית הדפוס [בדקתי יותר מ-30 סדורי אשכנז משנות הרי"שין והשי"נין, וכמדומה זה רובא דרובא של הסדורים הידועים לנו משנים אלו].

אבל במאמר הנ"ל נתחדש שמצינו כנוסח של הערוך השולחן בכת"י אחד. ובודאי אם מצינו כן רק בכת"י אחד, פשוט שאין זו השמטת הדפוס בטעות, אלא שהמנהג ברוב מקומות היה כמנהגנו היום להשמיט נוסח של "קדשנו". ומ"מ יצאתי לבדוק מהו הנוסח בכתבי היד.

תחילה אבהיר שבנוסח אשכנז מצינו שני סניפים, אשכנז מערבי ואשכנז מזרחי-פולין [מנהגי מהרי"ל הם למערב ומנהגי ר"א קלוזנר למזרח]. וכבר העיר ר' דניאל גולדשמידט (ריש מחזור ראש השנה שלו) שכתבי היד של המנהג המזרחי מועטים מאד לעומת כתבי היד של המנהג המערבי [כפי מה שנראה לי כת"י המזרחי הם כ-20%-15% מהמנהג המערבי].

בדקתי ומצאתי נוסח שבת ראש חודש ב-69 כת"י אשכנז מערבי, וב-16 מקורות של אשכנז מזרחי פולין [15 כת"י וגליון אחד]. הנוסח "קדשנו במצותיך" נמצא ב'אתה יצרת' ב-13 כת"י וגליון אחד, 8 מערבי ו-6 מזרחי! כולם דומים כמו הכת"י הנזכר בדברי ר"י ס"ץ - "או"א רצה במנוחתנו" עד 'באמת' וכדומה ואחר כך "וחדש עלינו את החדש". מלבד כת"י אחד שהנוסח "ישמחו במלכותך" נוסף בסוף הברכה לפני החתימה, שהוא נוסח הספרדים, ולכאורה אינו ענין למנהג שאר כת"י. [ויש כמה כת"י שיש לדון על נוסחם בזה ואכמ"ל].

נמצא שמצינו נוסח "קדשנו במצותיך" במנהג אשכנז מערבי פחות מ-12% מכת"י, וממנהג אשכנז מזרחי יותר משליש.

אמאן חייקל

***

הקדמת שמאל בנטילת ידים

בענין צורת נטילת ידים שנזכר מנהג הגר"א קוטלר ליטול יד שמאל תחילה, מהנכון לציין לספרו של הגאון רבי חיים שטיין זצ"ל (ברכת חיים סימן פט), שם כתב וז"ל ואני מעודי נהגתי אחרת להריק מים על יד השמאלית תחילה, ולא יודע בעצמי מאין לקחתי לי מנהג זה, אם ראיתי כן בבית אבא, או נתחזק זה אצלי מתוך אי ידיעה והתבוננות, ויותר מסתבר שראיתי כן בבית אבא. עיי"ש שדן בדברי הפוסקים וסיים שאף שיש לפסוק כפסק כל גדולי הפוסקים מ"מ אינו מחויב לשנות מנהגו אחר שיש מקור טהור לזה.

בברכה,

אבן גאון

The following is a copy of the nusach which an OU mashgiach says to be mafrish challah at a Jewish owned company.

I. Opened boxes of matzah which are *toवल l'challah* should be placed in the room where the mixing is done. It may be covered but unsealed and should preferably be touching the mixing machine.

II. Written and oral authorization to the OU should be given by the Jewish owner of the company to separate *challah* on their behalf at all times. Re-authorization should be made from time to time.

III. Initially when the container of matzah is placed in the plant, the *Mashgiach* should hold the box of matzos in his hand with the front or back of the box facing him and say: *One fifth of a gram of matzah in a square shape from the first matzah in this box in the upper right-hand corner of the matzah facing me, should become challah on behalf of the next lishah that takes place for belilah avah at the time when that lishah takes place or on behalf of the next baking for belilah rakah when that baking is completed whichever comes first. And one fifth of a gram of matzah uniformly distributed around the part of the matzah already designated as challah should become challah on behalf of each succeeding lishah or baking, at the time of such lishah or baking as above.*

IV. Every morning thereafter someone at the office should say: *Each time a lishah will be made at - PLANT NAME - at PLANT LOCATION - until the next time this nusach is said, then from the boxes of matzah in the mixing room set aside for hafrashas challah, one fifth of a gram of that matzah uniformly distributed around the matzah already designated partially as challah should become challah on behalf of those lishos which are belilah avah at the time when that lishah takes place, and on behalf of the items baked from a belilah rakah when the baking is completed. And if the matzah used until now is all used up for hafrashas challah purposes, the next matzah behind it should become challah in the same fashion. Namely, first one fifth of a gram in a square shape from the matzah's upper right-hand corner, directly behind the first area designated as challah in the matzah used until now, should become challah etc.*

V. If it is certain that at least one of the Jewish owned companies is not taking challah, a bracha should be recited before saying this nusach. (OU **Daf Hakashrus Kislev 5764**)

מתי מברכים א. בענין המצאת הגר"י בעלסקי זצ"ל שהוא אופן הפרשת חלה הנהוג בכמה מאפיות באה"ב (ראה התיאור המצורף כאן מתוך דף הכשרות של ארגון OU). כבר האריכו בזה בעלים פרשיות שלח-קרח. שם הובא שהגר"ש מילר שליט"א פקפק שיש כאן ספק מתי לברך. דכיון שלפי המצאה זו מניחים מצות אלו במאפיות, ובדווקא לא מפרישים עליהם לעולם כדי שישארו בטבלן, ובזה ישתמשו עמה כל השנה, צ"ע מתי מברכים.

והנה לענין המפריש תרומה לאחר ל', כתב החזו"א (דמאי פ"ט סקט"ו) שהמפריש מברך בשעת אמירה ולא בשעת הפרשה. ולפום ריהטא היה נראה, דהוא הדין לענין הפרשת חלה לאחר ל', שיברך בשעת מעשה ההפרשה.

אמנם דא עקא, שהרי החזו"א קבע בזה טעמא דמילתא שיש לברך בשעת הפרשה, משום שהיא "מצוה שאפשר לעשותה עכשיו ועושה מעשה המצוה עכשיו", וא"כ לענין חלה שהעיסה עדיין עומדת בקמחה הרי א"א לעשות המצוה עכשיו. אולם מאידך גיסא יתכן לומר דמה שבידו לעשותה עיסה נחשב כאפשר לעשותה עכשיו, וצריך עיון.

ולהלכה פסק מרן הגר"ח זצ"ל בדרך אמונה (פ"ח מהל' בכורים ס"ק יז) ע"פ דברי החזו"א הנ"ל שיברך מיד, אך בשער הציון (ס"ק לז) כתב להסתפק דאולי אין הנדון דומה לרא"י, וכנ"ל, וסיים בצ"ע, אך מש"כ בדרך אמונה, כנראה, לא זזה ממקומו.

אמנם ראה דבר פלא, וסתירה קא חזינא, דבפ"ה מהל' תרומות ה"ט לענין הא דמהני לתרום על פירות מחוברין לכשיתלשו, פסק מרן שר התורה זצ"ל שלא יברך כיון שעתה אין יכול לעשות תרומה, ובשהע"צ כתב: עי' חזו"א, הנ"ל. הרי להדיא דס"ל דמה שבידו לתלוש לא מיקרי שיכול להפריש עכשיו, וא"כ איך סתר משנתנו הנקיה בהל' בכורים. ומצוה עליו ליישב דברי מרן זצ"ל אשר כל בית ישראל נשען עליו. [וע"כ בשבט הלוי (ח"ב סי' קעז) וכן במעדני ארץ (הלכות תרומות שם, סו"ד) מש"כ בזה.]

עכ"פ מבואר שאין בזה הלכה פסוקה מדברי רבותינו הנ"ל, ולמעשה ה-OU מורים לברך בשעת ההפרשה.

שלא מן המוקף ב. בגליון פרשת קרח, הובאה הערת הרב יוסף חיים שפיעלמאן שליט"א מדברי הט"ז (סי' שכו סק"א), דבב' עיסות אם מקפיד על תערובתם א"א להפריש מאחת על חברתה בלא נגיעה ונשיכה, וא"כ במאפיות שאופים הרבה מינים יצטרכו להפריש מכל מין ומין.

אמנם נחוץ להדגיש כאן ב' נקודות: א) דברי הט"ז שנויים במחלוקת, והש"ך בנקוה"כ פליג עליה, ולהלכה אין לנו הכרע ברור בזה (ועי' חלקת בנימין הל' חלה סי' שכו ס"ק כט ובציונים שם). ב) דין 'מוקף' אינו אלא לכתחילה.

למעשה, ה-OU מורים שלכתחילה יש לקרב את המצות של טבל ליד מכונת הלישה (mixing machine) בעת שעושין סדר ההפרשה הראשונה. וכנראה שהם חוששים לזה לכתחילה. (לא ידעתי מה מרוויחים בזה, הלא למחר צריך לעשות עוד הפרשה ואז אין כאן נגיעה).

סמכות המשגיח ג. שם הובאה גם הערת ידידי היקר הרב נחום דוד ארנשטיין **להפריש כה"ג** שליט"א, דכל הצעת הגר"י בעלסקי זצ"ל אינה מעלה ארוכה אלא לבעלים עצמם שבידם לעשות עיסה מהקמח, אבל לענין שליח בעלמא, וכגון המשגיח, כשאל להפריש על קמח לכשיעשה עיסה, הרי אין בידו לעשותה עיסה כיון שאין לו בעלות על זה. ובלמדי עם המעיר הנ"ל נתעוררנו לזה, וצידדנו דאולי חסרון צדדי בעלמא, כגון איסור גניבה דרביע עליה, אינו מעכבת את דין 'בידו'. אך, באור שמח (פ"ה מהל' תרומות ה"ט) פסק להדיא דהא דמהני הפרשת תרומה על פירות מחוברין לכשיתלשו, היא דוקא כשמפריש משלו על שלו, אבל משלו על של

חבירו לא מהני, כיון דאין בידו לתלוש (וע"כ בשו"ת עונג יו"ט סי' קט שכתב כן נמי).

ולהלכה, פסק מרן שר התורה זצ"ל כוותיה שם, וכ"כ במעדני ארץ (שם, בהלכות פסוקות). ומחמת זה, הורה הגר"ש אלישיב זצ"ל (ישא יוסף, זרעים סי' יב) שצריך שבעל המאפיה יתן סמכות למשגיח הממונה על הפרשת חלה לשנות את סדרי האפיה במפעלו ולקובעם כרצונו.

והנה ה-OU לא מורים שצריך לעשות כן, ומסתמא מן הנמנע הוא שיתן הבעלים (כשהם ישראלים) של מפעלים גדולים רשות לזה, וצריך עיון גדול איך מתקנים ענין זה למעשה, ומצוה ליישב, שהרי כל בית ישראל אוכלים לחמם על סמך זה.

הוספת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש: זכורני ששמעתי מתלמידי מו"ר הגר"י הלוי בעלסקי זצ"ל שהוא עצמו היה נוהג סלסול בעצמו והיה נזהר להפריש שוב חלה מכל דבר שנתחייב בחלה ונאפה במאפיה מפני שחש שמא לא הופרש כראוי במאפיה.

ויעש משה נחש נחושת (במדבר כא, ט).

לא נאמר לו לעשותו של נחשת, אלא אמר משה: הקב"ה קורוהו נחש ואני אעשנו של נחשת, לשון נופל על הלשון (רש"י במדבר כא, ט, מבראשית רבה נח, לא, ח. וירושלמי ראש השנה פרק ג הלכה ט).

Hashem did not tell Moshe which metal to use for forming the *nachash*. But Moshe Rabbeinu understood to fashion the *nachash* out of *nachoshes* because of the similarity of the two words. Maharal in Gur Aryeh explains that words that share some of the same letters are connected even if they do not share a *shoresh* and have entirely different meanings. In fact, in hundreds of places the Torah itself employs *lashon nofel al lashon*.

For example, when describing the enmity between the *nachash* and mankind, Hashem tells the *nachash* (Bereishis 3:14), הוא ישוּפֹךְ. Rashi defines תּוֹפֹפוּ as the hissing sound a snake makes before striking. The reason for this unique word choice is the earlier יִשׁוּפֹךְ.

Elsewhere, Ibn Ezra (Bereishis 3:1 and Shemos 22:5) writes that הנחש היה ערום. ויהיו שניהם ערומים. [This is unlike the *Moshav Zekeinim*, who translates both as "unclothed," and Targum Yonasan, which translates both as "clever."] Ibn Ezra brings two more examples of such *lashon nofel al lashons*: 1) *Shofetim* 15:1, ויאמר מששון בלחי החמור, חמור חמרתים, where the first "chamor" is a donkey while the second means heaps (as of the *tzfardea* that piled up in Mitzrayim, *Shemos* 8:10), and 2) *Shofetim* 10:4, where the *passuk* says, referring to the *shofet* Yair: ויהי לו שלשים בנים רכבים על שלשים עירי, ושלשים עירי להם, the first meaning young donkeys and the second meaning cities.

The Rishonim call this הלשון הפת, meaning that the *lashon nofel al lashon* is employed for rhetorical effect. Indeed, in the examples above there seems to be no obvious reason for it in the realm of *pshat*. But even on the *pshat* level, this is not to say that they are mere aesthetic embellishments. Rather it is often used by the Navi to underscore the message; for example, the use of עירי for both donkeys and cities emphasizes the wealth of Yair (see Radak, who says that the *passuk* is describing his wealth to explain why he became the *shofet*).

In other cases, as when Yeshayah employs antonyms that sound similar, saying ויקו למשפט והנה משפט, לצדקה והנה צדקה (Yeshayah 5:7 see Radak), or שריך סוררים (1:23) he is highlighting how Bnei

Yisrael had substituted evil for good. In a comparable manner, when speaking of the *nechamah* the Navi says (61:3) לשום לאבלי, ציון לתת להם פאר תחת אפר.

The use of *lashon nofel al lashon* is also common in names, for example ונח מצא חן בעיני ה' (Bereishis 6:8; see *Bechor Shor*), and יפת (9:27). The reason Noach gave for cursing Canaan to be subservient to his brothers was also based on his name (*Bechor Shor* and *Chizkuni*, Bereishis 9:25). We find similarly ויכנע אלקים ותכנע לפניהם את יושבי (Shoftim 4:23), and ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' (Bereishis 38:7). יהודה אתה יודוך אחיך (ibid 49:8, see *Chizkuni*). דן ידין (ibid 49:16, see *Bechor Shor*). כי עזה עזובה תהיה... ועקרון תעקר (Tzefanyah 2:4). בתי אכזיב לאכזב (Yirmiyahu 6:1, see Radak). למלכי ישראל (Michah 1:14). The implication is that the fate of a person or place is in some way connected with their name.

The Maharal (*Gur Aryeh*, Bereishis 4:20) notes that the concept of *lashon nofel al lashon* is key to understanding the *derashos* in *midrashei aggadah* [some manuscripts of the 32 *middos* of Rabi Eliezer ben Rabi Yosi Haglili list it as one of the *middos*]. Accordingly, *Lashon nofel al lashon* can be a medium through which we can reach a deeper level of *pshat*.

Take Ibn Ezra on the word ערום. What can superficially appear to be merely a clever pun is in fact a way of explicating the inner theme of the *cheit* of the *Eitz haDaas* – that it was an *aveirah* of desire. And it was, of course, eating from the *Eitz haDaas* that created the need for clothing. Chazal emphasize this point as well when describing the *nachash's* desire for Chavah as the impetus for the *cheit*.

Another place where a "pun" can be a vehicle for hinting at hidden meanings is in the *passuk* describing the killing of Zimri by Pinchas: ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקור... אל קבתה. Use of the word קבה for tent, which appears only once in Tanach, the usual word being אהל, is seemingly meant to echo the word קבתה (stomach).

But even more important is the connection to the word קב (curse). By "punning" on קב, one of the recurring keywords in the story of Bil'am, the Torah is hinting at a connection between the two stories, that of Bil'am and that of Zimri. Indeed, Chazal tell us (*Sanhedrin* 106b) that Zimri's downfall was instigated by Bil'am: foiled in his attempt to curse Bnei Yisrael, Bil'am's plan was instead effectuated by *bnos Midyan*.

The copy of Sefer Yeshayah from the Dead Sea Scrolls discovered in Qumran

הג'ר צבי אהרן כרמל זצ"ל   הרב חיים צבי האנדלער   הרב שמואל צבי ווינברג   הרב יהושע קאליש   הרב יששכר דוב קאמינסקי   הרב אברהם ימ' דוד   הרב ישראל צבי הפמן

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה רביעית: גליון מא | שבת קודש פרשת קרח | ל סיון ה'תשפ"ד

עלה פרק אל תסתכל בקנקן

ע"פ ספר אשי דוד על פרקי אבות, מאת הגאון רבי דוד זינגער זצ"ל

רבי אומר, אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו. יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפלו חדש אין בו (אבות ד, כ).

דוגמא מופלאה לדברי רבי, 'אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו', יש לנו ממעשה בחירתו של דוד למלך על ישראל, בספר שמואל (א' פרק ט"ז) מסופר ששמואל בא אל בית ישי וראה את בנו אליאב, אמר 'אך נגד ה' משיחו, ופירש רש"י, 'אך אמת הוא זה שהגון למלכות'. אכן הקב"ה אמר לו: "אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו, כי מאסתיהו, כי לא אשר יראה האדם, כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב". והנה נראה פשוט שלא עלתה על דעתו של שמואל לקבוע את הראוי למלוכה על פי גובה ויפוי וכיו"ב אלא על פי פנימיותו, ומכל מקום, לא עלה בידו של שמואל בעת ההיא לראות את 'מה שיש בו', ולכן טעה בענינו של אליאב. ומכאן לקח גדול עבורנו, כי שמואל היה נקרא 'שמואל הרואה', כדאיתא ברש"י שם, ועם כל זה נתקיים בו בבחינה מסוימת ענין הסתכלות בקנקן ולא במה שיש בו.

דוגמא נוספת נוראה יש לנו בהאי ענינא, מהא דאיתא בסנהדרין (קד, ב) שאנשי כנסת הגדולה סברו ששלמה המלך אין לו חלק לעולם הבא. עד אשר יצאה בת קול והתרעמה עליהם, עיי"ש בארוכה. גם בזה הביאור על דרך הפשט כי אנשי כנסת הגדולה הלכו אחר הקנקן בבחינת-מה, ולא אחרי 'מה שיש בו'. אבל הקב"ה הבוחן כליות ולב ידע נאמנה שיש לו חלק בעולם הבא. וגם מגמרא זו לקח גדול עבורנו, דהרי מי לנו גדולים מאנשי כנסת הגדולה, ומהם יש ללמוד שעל אחת כמה וכמה אנשים פשוטים כערכנו, כמה צריכים אנו להזהר שלא לקבוע דעתנו אודות אנשים על פי מבט חיצוני, ומבלי להביט אל 'מה שיש בו'.

בדרך אפשר נראה לומר, כי רבי היה "נאה דורש ונאה מקיים" את מאמרו במשנה דידן - 'אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו', כמסופר במסכת בבא מציעא (פה, א) שבנו של ר' אלעזר ב"ר שמעון וכן בנו של רבי טרפון סרו מן הדרך הישר והיו פרוצים בעריות, ורבי בחכמתו קירבם לעבודת ה' עד שנתעלו בתורה. והנה אם היה רבי מביט מתחילה על ה'קנקן', אזי אפשר לבוא תיכף ומיד לידי יאוש מאדם כזה, אבל רבי הביט אל 'מה שיש בו', ומתוך מבט פנימי עליו, וביודעו את יחוסו ששורשו ממשפחה חשובה, האמין בו כי אפילו ממצבו השפל יכול הוא לשוב בתשובה ואף להגיע לגדולות.

מימין לשמאל: הג"ד דוד זינגר קורא תנאים, הג"י קמינצקי, האדמו"ר מבלאזוב, הגר"י שטייף

והנה ב'מלאכת שלמה' מביא גירסא נוספת במשנה, בדמקום רבי גרסינן רבי מאיר, והוא בעל המימרא דידן - 'אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו'. ואליבא דגירסא זו יש להמתיק הגמרא במסכת חגיגה (טו, ב), שרבי מאיר למד תורה מפי 'אחר' [אלישע בן אבויה] מפני ש'רמון מצא, ותוכו אכל קליפתו זרק'. ונפלא הדבר כי רבי מאיר לשיטתו בזה [אליבא דגירסא זו], שהגם כי ה'קנקן' של אחר היה כולו רע, שהיו מעשיו רעים וחטאים, מכל מקום, רבי מאיר הביט אל 'מה שיש בו', ומכיון שהיתה בו תורה, למד אותה ממנו.

עלה גילוי האם מותר לגלות לחולה על מצבו הקשה

ע"פ ספר הפרשה בהלכה ויקרא-דברים, מאת הרה"ג ר' יששכר דוב פראנד שליט"א

אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני (טז, כט).

והנה בספר מלכים (ב פרק ח) מובא המעשה במלך ארם ששלח לשאול את אלישע הנביא האם הוא יחיה מחוליו, ואלישע השיב ביד השליח "לך אמור לו [כן הוא הקרי, אבל הכתיב הוא 'לא'] חיה תחיה, והראני ה' כי מות ימות". ובפשטות נראה, שלפי הכתיב "לא חיה תחיה" יש לומר לחולה את האמת, ואילו לפי הקרי "לו", יש לשקר לחולה, כפי שאלישע אמר לבן הדד "חיה תחיה", אף שה' הראהו שימות.

ואף שאולי אין ראייה משם, כמבואר במפרשי המקרא עיי"ש, מכל מקום יש ללמוד ענין זה ממדרש חז"ל (קהלת רבה פרשה ה), אמר לו חזקיה לישעיה, ישעיה, בנוהג שבעולם, אדם שהולך לבקר את החולה אומר לו מן השמים ירחמו עליך וכו' ואפילו שיראה אותו נוטה למות אינו אומר לו צו לביתך, שלא יחלש דעתו, ואתה [ישעיה] אומר לי "צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה". ואם כן לכאורה נחלקו בזה ישעיה וחזקיה.

ולהלכה כתב השו"ע (יו"ד סימן שלח סעיף א) וז"ל, נטה למות, אומרים לו התוודה, ואומרים לו הרבה התוודה ולא מתו, והרבה שלא התוודה ומתו, ובשכר שאתה מתוודה אתה חי, וכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא, ואם אינו יכול להתוודה בפיו יתודה בלבו וכו'. וכל אלו הדברים אין אומרים לו בפני ע"ה, ולא בפני נשים, ולא בפני קטנים, שמא יבכו וישברו לבו, עכ"ל.

וע"פ דברי השו"ע (והש"ך [סק"א]) כתב בספר נשמת אברהם (יו"ד שם), שאם אפשר, אין לגלות לחולה את מצבו הקשה, שמא ישבר לבו. והביא שכן פסק גם הגר"מ פיינשטיין (ח"ו חלק ב סימן עג אות ב) משום ש"יש לחוש שיקרב מיתתו ויטרף דעתו שאסור בכל אופן, ומחמת שיותר מצוי שאינו יודע מצבו דהא זהירין מלגלות לו, וגם אסור לגלות לו" [לשון האג"מ]. והביא שכן דעת שו"ת בצל החכמה (חלק ב סימן נה).

אכן, בספר אסיא (כרך יא חוברת ב-ג) הובא מאמרו של הרב יגאל שפרן, שדחה את ראיות הנשמת אברהם ושאין זו כוונת האג"מ. וכתב שיסוד סברת הפוסקים "שמא ישבר לבו" היא טובת החולה, ולכן יש לבחון כל מקרה לגופו ולדעת אם טוב לספר לו אם לאו. ומטיק שבדרך כלל טובת החולה היא להעמיד החולה על מצבו, ורק לעתים רחוקות יש לשנות מן האמת.

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת	ליל שבת	יום השבת	מוצאי שבת
1:39	8:10	8:25/8:42	8:28
4:45	8:28	9:18	9:18
5:22	7:01-8:01	9:57/10:32	9:41
6:55/7:20	9:13	1:01	10:14

בענין מה שהביא הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א (גליון פרשת בהעלותך) מעשה רב מהגר"א קוטלר זצ"ל שנטל יד שמאל תחילה כדי לעשות מעשה המצוה ביד ימין, נזכרתי במעשה שפעם נשאל הגאון ר' לייב באקשט זצ"ל באיזו יד מקנחים הצואה מתינוק, שהרי אין זה כ"כ נוה לקנחו בשמאל. והשיב שבודאי יש לקנח בימין, שהלא עושים אז גמילות חסד עם התינוק ומצוות צריכים לעשות בימין.

אלון צבי פאטמן

***

הפרשת חלה על דבר שלא בא לעולם

בגליון פרשת שלח הובא מקובץ המתיבתא בענין הפרשת חלה במאפיות, שהגר"י הלוי בעלסקי זצ"ל חידש להפריש חלה בתחילת היום על העיסות שילושן אחר כך. והובא שם הערת המהדיר בקובץ המתיבתא שהוא חידוש כיון שהוא דבר שלא בא לעולם.

הנה באמת אין זה חידושו של הגר"י בעלסקי זצ"ל, אלא היא הלכה מפורשת בשלחן ערוך (יו"ד סי' שכז סעיף ב) דאפשר להפריש על קמח שעדיין לא נילוש אע"פ שלא נתחייב עדיין בחלה, ומקורו בירושלמי שהובא בר"ש חלה (פרק ג משנה א). וכתב שם בביאור הגר"א דאין בזה חסרון של דבר שלא בעולם משום דבידו ללוש עיסה, וכל שבידו אין בו חסרון של דשלב"ל, כדאיתא בקידושין (סב, א) והביא סברא זו מתוס' נזיר (יב, א ד"ה באשה). וכ"כ רעק"א בגליון שו"ע שם (סי' שכח סעיף ג).

גם מה שהביא להקשות על דרך זו דמפסיד הברכה דא"א לברך כשמפרידין המעשה מן הקיום, לכאורה לא קשה מידי, דהא יכול להפריש מעיסה שכבר נתחייב ובה שייך ברכה, ומתנה ג"כ שתהא חלה על העיסות שילושן אח"כ.

גם מה שכתב שם בשם הקהלות יעקב בארחות רבנו בנידון שמפזרים עוד קמח על הככרות אחר הפרשת חלה ויש בו כדי חיוב חלה, באמת כבר נתעורר בנידון זה ממש הר"ש בחלה (פרק ג משנה א), והעצה שכתב בשם בעל קה"י מפורשת בר"ש שם, ובודאי ממנו מקור דבריו.

אלון פאטמן פאון היימאן, מח"ס פני ישראל

וכע"ז העיר הרב יוסף חיים שפיעלמאן שליט"א והוסיף:

על אף שעיקר הדברים מבואר בשו"ע ופוסקים, מכל מקום מה שהובא בשם הגר"י בעלסקי זצ"ל דמספיק להפריש מעיסה אחת על כל העיסות, יש להעיר מדברי הט"ז (סי' שכו סק"א) שכתב שאף דב' עיסות שכל אחת כשיעור רשאי להפריש מאחת על חברתה אף בלי שום נגיעה, מ"מ במקפיד שלא יתערבו זו בזו, צריך נגיעה ונשיכה. ולפ"ז נמצא שבמאפיות שאופים הרבה מינים ומקפידים שלא יתערבו, יצטרכו להפריש מכל מין ומין.

והרב נחום דוד ארנשטיין שליט"א הוסיף על הנ"ל:
אף שמבואר כבר בשו"ע שאפשר להפריש על דבר שלא נתחייב עדיין, מ"מ עדיין יש לפקפק דכל זה רק בהפרשת הבעלים, אבל בהפרשת שליח יתכן לומר

דכל מידי דאיהו לא מצי עביד שולחו לא עדיף מיניה, וכמו שהעירו התוס' שם, ולכן נ"ל דטוב להפריש ע"י הבעלים או להקנות את העיסה לשליח.

ומה שהביא בשם הגר"ש מילר שליט"א לפקפק שאי אפשר לברך על הפרשה כה"ג, כמדומני שלא יצא דבר זה מדברי הגר"ש שליט"א, דכאן שמפריש מיניה וביה על עיסה מגולגלת שפיר יכול לברך עליה, ורק דדעתו תהא אף על שאר העיסות העתידין לבוא, וכיון שמברך מה חסר כאן, והלא ברכתו עולה להפרשה דמעכשיו וגם למה שיעשה לאחר זמן. וא"כ דברי הגר"י בעלסקי זצ"ל ברורים מאד

אך באמת מסתימת דברי המחבר (שכז) משמע דאפילו אם לא יעשה הפרשה מיד יכול להפריש לכתחילה על העיסה העתידה, ולא אמרינן דכיון שיפסיד הברכה אינו יכול להפריש, ונראה דבדואי יברך בשעת הפרשה, ולא דמי לנידון דפדיון הבן, דבפדה"ב עיקר המצוה הוא חלות הפדיון ולא 'מעשה הפדיון', וא"כ אם יעשה המעשה לאחר ל' לא יברך בשעת מעשה, דעיקר קיום מצותו הוא רק בזה דחילל הפדיון, ולאחר זמן אין לברך דכבר עבר לה וחליף מעשיו. אבל הכא בהפרשת חלה דמעשה הפרשה הוא עיקר, יכול לברך על המעשה הפרשה שיעשה לאחר ל', וצ"ע בזה.

הרה"ג ר' אברהם איתאל גורביץ שליט"א

***

ביטול ת"ת למצוה עוברת

בענין מה שהובא בגליון בהעלותך מהגר"ר יששכר ויסברג זצ"ל בשם מו"ז מרן הגאון רבי אהרן זצ"ל, שאין לבטל ת"ת לעשות מצוה עוברת באופן שיתבטל ע"י המשך עיקר עליית בתורה, עיי"ש. נראה לי שכל זה נכלל במש"כ מרן במשנת רבי אהרן (ח"א מאמר ושונתם) שהדין שמבטלין ת"ת לעשות מצוה שא"א לעשות ע"י אחרים, היינו רק לבטל מצות 'והגית' לפי שעה, אבל כשיש בזה ביטול כללי למצות 'ושונתם', אין מבטלין, עיי"ש שהביא דברי מהר"י סלנטר זצ"ל ושו"ע הרב.

***

בענין הנ"ל ובענין ארץ ישראל

בגליון בהעלותך הובא דברי הגר"ר ישכר ויסברג זצ"ל, שדקדק מתשובת הרמב"ם (פאר הדור סימן י') שמי שלא השלים ידיעת התורה אין לו לבטל תורה גם בעבור מצוה עוברת, והביא מעין זה משמיה דהגר"א קוטלר זצ"ל. אמנם איני יודע הכרחו שהרמב"ם קאי על ידיעת התורה, ואולי הרמב"ם קאי על שימוש תלמידי חכמים דהיינו לימוד בסברות,

כמו שהוכיח מורי ורבי הגר"ר אברהם איתאל גורביץ שליט"א ראש ישיבת נר משה ירושלים ב-Journal of Halacha and Contemporary Society Number XXIV pg 158. ושם הביא ראייה מתוס' כתובות (ז, א) שהביאו ממסכת דרך ארץ, שר"י ור"א הוכיחו את ר"ע שביטל ת"ת לעסוק במת מצוה.

ומה שכתב ידידי הרב יהודה ראטה בעלה ארץ (גליון שלח) 'שידוע איך הזהירו כמה גדולים שלא להוציא אפילו רמז של גנאי על א"י'. בודאי ידוע זה, אך קשה מאוד שהרי היא משנה מפורשת בסוטה (פרק ט) 'משחרב בית המקדש, בטל השמיר ונופת צופים וכו' (ועיין בפ"י הרמב"ם שגם מה ששינונו שנטל טעם ושומן הפירות, זה דווקא פירות א"י). וקשה לסבול שיש איסור להכיר חלק מהחורבן והגלות.

צבי פאטמן

***

שמחה בשבת

בגליון בהעלותך עמד הרב משה ברוך קויפמאן בענין חיוב שמחה בשבת, וכתב ליישב הסתירות בזה, שאין חיוב שמחה בפועל בשבת כמו ביו"ט, אלא הוא יום שמחה ואסור להתעצב בו.

ובאמת חילוק זה מפורש בתוס' מו"ק (דף כג: ד"ה מכאן דאמר) ונוגע להלכה ולמעשה. דהנה קי"ל דאבילות בבהרסיא אינה נוהגת בין בשבת ובין ביו"ט, ומ"מ יש חילוק ביניהם, דשבת עולה למנין שבעה משא"כ יו"ט אינו עולה. ועמדו התוס' שם על זה וכתבו "אע"ג דשבת עולה רגל אינו עולה, הואיל ואין אבילות כלל משום דכתיב בהן שמחה, שבת מיהא לא כתיב שמחה אפילו אינה נוהגת עולה, בירושלמי מפרש טעמא דשבת דאין אבילות נוהג בו משום דכתיב ברכת היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה, ושבת כתיב ב"י ברכה". וכוונתם נראה, דיסוד החילוק בין שבת ויו"ט הוא, דביו"ט יש חיוב שמחה על כן אינו יכול לעלות ליום אבילות, משא"כ שבת עיקר דינה הוא רק שלא יהא עצב על כן אין אבילות נוהגת בה, ומ"מ עולה למנין שבעה כיון שלא כתיב בה שמחה, דהיינו שאין שבת מחייבת שמחה בפועל על כן אינה סתירה להיות יום של אבילות.

אלון פאטמן פאון היימאן

***

בגליון לפרשת בהעלותך, הרחיב הרמב"ב קופמאן לבאר שיש לכנות את השבת בשם 'יום שמחתכם', היטיב אשר דיבר. אבל אחרי ככלות הכל, בכל מקום הזכירו חז"ל שמחה אצל יו"ט ועונג אצל שבת. עי' רש"י בביצה (טז). ד"ה אטו טלטול - שלא יוכלו לעמוד בהן לבטל 'עונג שבת ושמחת יו"ט'. וכן בפירוש רש"י בגמ' מגילה (כג.) ד"ה וממהרין לצאת (הראשון והשני).

וכן מבואר במס' שבת (סב.) כל מידי דאית ביה תענוג ואית ביה שמחה גזרו רבנן וכו', ע"כ. ועוד מבואר שם בסוגיא דשמחה ותענוג שני ענינים הם. והא דמצינו דגם אצל שבת הוזכרו לשונות של שמחה, בזמירות ובתפילה.

בברכת התורה, אלון פאטמן

ע"פ דברי הגאון רבי אהרן זעליג הלוי עפשטיין זצ"ל בתוך קובץ אוהבים בשער על מסכת בבא בתרא מאת ישיבה שער התורה - גרודנה

ת"ר סדרן של נביאים יהושע ושופטים שמואל ומלכים ירמיה ויחזקאל ישעיה ושנים עשר וכו', ומי כתבן וכו' (ב"ב יד, ב)

הלכה פסוקה בידינו שאין נביא לחדש מצוה או לגרוע מצוה [אם לא לפי שעה ולמיגדר מילתא], ואם עשה כן הרי זה נביא שקר. והנה במועד קטן דף ה' ע"א, ובעוד מקומות בש"ס, הובאה מימרא דרב חסדא דאמר, דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו, מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו, ופריך בגמרא ומקמי דליתי יחזקאל מאן אמרה, כלומר, הרי קיי"ל דאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. ומשני שם, אלא גמרא גמירי לה (מסיני, רש"י שם) ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא, עכ"ל הגמרא שם. והיינו דאופן ההלכות הנלמדות מספרי הנביאים אינן הלכות שחידשו לנו הנביאים דרך נבואה, אלא שהיו רווחות כהלכות תורה שבעל פה, איש מפי איש מסיני, והנביאים הסמיכו אותן בספריהן על פי ציווי נבואי.

הגרא"ז הלוי עפשטיין זצ"ל

ובספר תורת נביאים להגאון מהר"ץ חיות ז"ל, במאמר הוראת שעה, פרק רביעי (דף ט' ע"ב בדפוס תקצ"ו), נתלבט בזה, דנהי דאותן

הלכות נוהגות אצלנו מתורת תורה שבעל פה, אבל מ"מ איך עברו הנביאים על ציווי התורה והעלו על הכתב הלכות בעל פה, ע"ש. ולאמיתו של דבר יש להקשות גם על עצם כתיבת ספרי הנבואה, שכל עיקר נבואתם היא בחינת תורה שבעל פה וצריך למצוא היתר לכתיבתם.

ומהר"ץ חיות תירץ, שמה דאין נביא רשאי לחדש דבר, זהו דוקא לענין שמיעה לדברי הנביא, שאסור לנו לשמוע לו אם חידש מצוה. אבל הוא עצמו יכול לעשות

על פי ציווי הנבואה אף שעוקר דבר, דהרי הוא שמע הציווי מפי השם ואסור לו להתמהמה ולפקפק ולהטיל ספק בנבואה ההיא. ומאחר שהשי"ת ציוה לנביא לכתוב נבואתו, ממילא היה מותר לנביא לעשות כן, וכיון שנכתבו פעם אחת אם כן שוב הותר הקריאה והלימוד בהם, דהאיסור הוא רק לכתוב, ואין איסור ללמוד מן הספרים הנכתבים.

ויש לדון בדבריו, דאדרבה מהרבה ראשונים נראה שיעקר האיסור הוא הלימוד מתוך הכתב. ומדברי הרמב"ם בהקדמתו ליד החזקה נראה ממש איפכא מדבריו, שהאיסור הוא דוקא על הלימוד ולא על הכתיבה [וכנראה שמקור הרמב"ם הוא מהא דהוזכר כמה פעמים בש"ס ענין מגילת סתרים, והיינו שעצם הכתיבה לא נאסרה ולכן רשמו המגילות לזיכרון, אך הלימוד מהן אסור ומשום כך הסתירו המגילות].

ובעיקר תמיהת מהר"ץ חיות ז"ל, לענ"ד כל המבוכה בזה היא אך למותר, וכבר גילו לנו חז"ל וכן רבותינו הראשונים דכתיבת ספרי נביאים בזמננו היא מקובלת להם ממש רבינו ע"ה מסיני וכתובה זו נגזרה עוד קודם מתן תורה, וכמו בחמשה חומשי תורה שניתנו בסיני אבל זמן כתיבתם הי' לאחר ארבעים שנה למאן דאמר (בגיטין ס' ע"א) תורה חתומה ניתנה, ובמחזור ויטרי לאבות (דף 462 מדפי הספר) כתב וז"ל. שאין לך דבר הכתובה בנביאים [וכתובים] שצריכה תלמוד שלא נאמר למשה בתלמודא מסיני, אבל לא ניתנו ליכתב על ידו, עד שבאו סופרים שבכל דור ודור וכתבו ע"פ רוח הקודש כמו שנגזר עליהם מששת ימי בראשית, עכ"ל. ועי' בברכות דף ה' ע"א, מאי דכתיב ואתנה לך את לחות האבן וכו', "אשר כתבת" אלו נביאים וכתובים, מלמד שכולם ניתנו מסיני, ע"כ. ויש מקורות נוספים לזה. וא"ש בזה שדין כתיבתם נאמר בסיני והיה מקובל אצלם שכל ספר וספר יכתב על ידי הסופרים בזמננו על פי רוח הקודש.

בבקשות של ראש חודש, כיון שבבקשת "לטובה ולברכה" נכלל "שבענו מטובך", ובבקשות "לששון ולשמחה, לישועה ולנחמה" נרמז "שמחנו בישועתך", ובקשת "לחיים ולשלום" כוללת "קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך", ובקשת "למחילת חטא ולסליחת עון" כוללת "וטהר לבנו לעבדך באמת". ולכן אין טעם לשוב ולבקש עליהם.

הגר"ח קניבסקי זצ"ל (בסידור תפילה למשה) כתב שהיות ויום זה הוא גם שבת וגם ראש חודש ממעטים בו בבקשות.

הרב יצחק עקיבא סץ שליט"א (קובץ בית אהרן וישראל שם) כתב, שמאחר ונוסח ברכה זו הרי הוא כנוסח של ראש חודש, לכן אין מוסיפים בו "קדשנו במצותיך" כפי שאין מוסיפים בקשות אלו כשחל בחול, ואדרבה רצו לקצר כמה שאפשר בהזכרת השבת כדי לסיים ב'מעין החתימה': "חקי ראשי חדשים להם קבעת", ואף שהוסיפו לפני סיום הברכה הזכרת שבת: "ושבת קדשך להם הודעת", הוא רק כדי לסיים מעין החתימה, שהיא "מקדש השבת וישראל וראשי חדשים".

הגר"ח פיינשטיין זצ"ל עם הרה"ג ר' אלחנן אשר הכהן אדלר שליט"א

תוספת ביאור מדוע בשבת ראש חודש מתפללים דווקא בנוסח של ראש חודש, כתב בספר יקר תפארת להג"ר עקיבא קיסטר זצ"ל על פי דברי הטור (סוף סימן תי"ז) בשם אחיו רבינו יהודה בטעם המנהג שנשים אינן עושות מלאכה בראשי חדשים, מכיון שראשי חדשים היו אמורים להיות מועדים ממש, וכשחטאו בעגל ניטלו מהם וניתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא, ולכן כשחל ראש חודש בשבת הוא חוזר להיות כמצבו קודם חטא העגל שהוא כיום טוב בפני עצמו, ולכן מקפידים דווקא לומר הנוסח של ראש חודש, ואין אומרים את הבקשות הנאמרות בכל שבת.

המנהג בימינו למעשה, הצעתו של ערוך השולחן כמעט ולא נתקבלה ברוב תפוצות ישראל, למעט בנוסח חב"ד שבו נוהג כדבריו, מאחר וכן מופיע בסידור הרב בעל התניא. אך הג"ר שריה דבליצקי זצ"ל כתב, שבאיזה בתי מדרשות בא"י נהגו כדברי הערוך השולחן ופרסמו דבר זה למתפללים שם. ומובא בשם הג"ר אפרים שמואל לערנר פפרמן זצ"ל, תלמיד מרן הגר"י בלאזר, שנהג לאומרו בבית הכנסת הגר"א בשכונת שערי חסד בירושלים.

השמטת "קדשנו במצותיך" מנוסח אתה יצרת

עלה השמטה

ע"פ ספר עת לחננה על תפילת מוסף של שבת מאת הרה"ג ר' אלחנן אשר הכהן אדלר שליט"א

השמטת בקשות הערוך השלחן (או"ח סימן תכה סעיף ב) תמה על הנוסח שלנו "קדשנו במצותיך" שבסוף אתה יצרת, שאחר "למחילת עון" אומרים "כי בעמך ישראל בחרת וכו' ושבת קדשך וכו'", למה אין אומרים "קדשנו במצותיך ותן חלקנו וכו' והנחילנו וכו' וינוחו בו ישראל מקדשי שמך כי בעמך ישראל וכו'", והרי כל יום טוב שחל בשבת, וכן ר"ה ויה"כ שחלו בשבת אומרים בסוף הברכה האמצעית נוסח זה שזהו תורף קדושת שבת, ולמה לא יאמרו זה בר"ח שחל בשבת, ובנוסח ספרד ישנו באמת זה הנוסח. ומחמת תמיהה זו מסיק הערוך השלחן ז"ל, ולענ"ד בנוסח אשכנז חסר זה מהדפוס, ואני נוהג לאומרה, ואין שום טעם שלא לומר זה, ולא מצאתי מי שהעיר בזה, עכ"ל.

ובעקבות דבריו התפתח פולמוס בכתבי העת התורניים (קובץ מבקשי תורה תשנ"ה גליונות ג-ז, קובץ בית אהרן וישראל תשנ"ג גליון מג-מה, ועוד), האם אכן יש כאן טעות סופר וראוי להוסיף קטע זה, או שזו השמטה מכוונת, ואם כן מה הסיבה לכך.

ת"ח אחד, ר"ש וויזר שליט"א, מציין לכת"י אשכנזי קדום שכבר יש בו את נוסח אתה יצרת משולב עם "קדשנו במצותיך" [אמנם בנוסח קצת שונה מהצעת הערוך השלחן]. ויש לציין שגם במחזור ויטרי, שאף הוא אשכנזי, מצאנו נוסח משולב הדומה במקצת לנוסח המוצע בערוך השלחן. מאידך, הרב דוד יצחקי שליט"א שולל בתוקף את ההצעה להוסיף קטע זה, ומוכיח שהשמטה זו אינה טעות סופר, מכך שבהרבה מסידורי אשכנז מלפני כמה מאות שנים לא מופיע קטע זה, ועוד ששתיקת כמה מגדולי הדור שלפנינו שלא התייחסו כלל להשמטה זו, אף שהעירו כמה דברים ביחס לנוסח אתה יצרת, חשובה כהודאה שאין להוסיף קטע זה.

טעם ההשמטה כמה טעמים נאמרו בטעם השמטה זאת. בקובץ מבקשי תורה הובא בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, שהטעם לכך הוא שכל בקשות אלו נרמזו כבר

Rav Moshe Boruch Kaufman, Machon Aleh Zayis

Erev Rosh Chodesh

1) **Yom Kippur Koton:** When Erev Rosh Chodesh is on Friday, *Yom Kippur Koton* is said on Thursday; and those who have the *minhag* to fast on Erev Rosh Chodesh fast on Thursday. However, others fast on Friday, since that is actually Erev Rosh Chodesh. The *Mishnah Berurah* (417:4) paskens that those who say Selichos should fast on Thursday, while those who don't should fast on Friday. When Erev Rosh Chodesh is on Shabbos, everyone advances the fast to Thursday.

2) **Early Shabbos:** If bringing in Shabbos early on Friday Erev Rosh Chodesh, one says *Yaaleh v'yavo* in Maariv and in *Birkas haMazon*, even though it is still day. This is true even though we don't find a concept of "tosfos" Rosh Chodesh (*Mishnah Berurah* 108:21, 693:4; see, however, *Eretz Tzvi* #25-26, citing the *Imrei Emes*). However, if Rosh Chodesh itself is on Friday (Sivan or Av), the reverse takes place: *Yaaleh v'yavo* is not said in Maariv or in *Birkas haMazon* even though it is still daytime, because having accepting Shabbos early makes it a regular seudas Shabbos, overriding the recitation of *Yaaleh v'yavo*.

Tefillas Shabbos

3) **Maariv:** Some Sefardic kehillos say *Borchi Nafshi* before Maariv of Rosh Chodesh. On Shabbos some omit it.

In Maariv, Shacharis and Minchah, the regular Shabbos Shemoneh Esrai is said, with the inclusion of *Yaaleh v'yavo*. Shabbos isn't mentioned in *Yaaleh v'yavo* and Rosh Chodesh isn't mentioned in the *chasimah* of *Mekadesh HaShabbos*.

4) **Shacharis:** The Shulchan Aruch (O.C. 48:1,421:1) paskens that "*uv'yom haShabbos*" and "*uv'roshei chodsheichem*" are not said in Korbanos, since they will be said later in Krias HaTorah. According to Rema (ibid), however, "*uv'roshei chodsheichem*" is said in Korbanos, to publicize that it is Rosh Chodesh.

5) Nusach Ashkenaz generally says both *Shir shel Yom* ("*Mizmor shir*") and *Borchi nafshi* after Mussaf. Nusach Sefard generally says both *shiros* after Shacharis. Minhag HaGra is to say only *Borchi nafshi* after Mussaf, omitting *Mizmor shir*. A fourth *minhag* (*Magen Avraham* 132, citing *Rama M'Pano*, *Siddur Yaavetz*) is to say *Mizmor shir* after Shacharis and *Borchi nafshi* after Mussaf.

6) A second *sefer Torah* is taken out for *maftir* for reading "*Uv'roshei chodsheichem*." The *minhag* is to begin two *pesukim* earlier, with "*Uv'yom haShabbos*."

7) **The Haftarah:** *HaShamayim Kis'i* supersedes the regular *haftarah*. When Rosh Chodesh falls on Shabbos and Sunday, *HaShamayim Kis'i* is leined and not *Machar Chodesh*, despite the second day of Rosh Chodesh being the *ikar* (*Shulchan Aruch* 425:1).

8) On Rosh Chodesh Teves, Adar, Nissan, and Av, the regular *haftarah* is replaced with a special seasonal *haftarah* (*Chanukah*, *Shekalim*, *HaChodesh*, and *Shim'u*). Sefardim will also lein the prescribed *haftarah* of the *shivah d'nechemta* on Rosh Chodesh Elul.

9) When Sunday is also Rosh Chodesh, such as in Tammuz [*Teves*, *Tammuz*, and *Elul* are the only months when Rosh Chodesh can fall on Shabbos and Sunday], Ashkenazim, following Rema, lein only the *haftarah* of Rosh Chodesh, in order not to skip from one Navi to another (*Yeshayah* to *Shmuel*); whereas many Sefardim, following the Mechaber, add the first and last passuk of the *haftarah* of *Machar Chodesh* (see *Shulchan Aruch* 144:2 and 425:2). The source of some Nusach Sefard shuls to follow the Mechaber is unclear (see Rav Tzadok HaKohen of Lublin in *Sefer Zichronos*, where he states explicitly that *Machar Chodesh* isn't leined at all).

10) Although the *maftir* is that of Rosh Chodesh, Rosh Chodesh isn't mentioned in the *brachos* of the *haftarah*.

11) *Av Harachamim*, *hazkaras neshamos*, and *Tzidkoscha* at Minchah are all omitted.

12) **Mussaf:** Many older siddurim add the phrase *זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור* before the *korban* of Rosh Chodesh. (The *Levush* brings a different *nusach*: *ראש חודש וקרבן שבת וקרבן היום כאמור*.) In most contemporary *siddurim*, this phrase is in parentheses. The *Mishnah Berurah* (425:14) says that it is an unnecessary addition and therefore a *hefsek*. Some also oppose the wording of "*korban hayom*," as Shabbos is also referred to as "*hayom*." (See also *Zevachim* 91a - לא- אהני למוספי שבת לא- אטו ראש חודש למוספין ידידי אהני למוספי שבת לא- אהני, implying that all *korbanos* are infused with *kedushas hayom*). Others defend it, as we see that many Rishonim did say this *nusach*.

13) *Kadsheinu b'mitzvoshecha*: See page 3 of this Gilyon for an in-depth discussion.

Seudos Rosh Chodesh

14) It is proper to add an extra dish at the Shabbos *seudah* in honor of Rosh Chodesh (*Mishnah Berurah* 419:2). Someone who forgot may fulfill this honor to Rosh Chodesh even on Motzaei Shabbos (perhaps even on Sunday). This is comparable to *seudas Purim* in Yerushalayim that is postponed to Sunday when Purim falls on Shabbos (*Shaar Hatziyon* ad. loc. #5, quoting *Siddur Yaavetz*, based on the Yerushalmi).

15) If someone forgets *Yaaleh v'yavo*, the halachah is the same as during the week: he doesn't repeat *bentching*. However, if he remembers before starting the next *berachah* he may say the *berachah* *נתן אשר...* as *tashlumin*, without a *chasimah*. He doesn't mention Shabbos in that *berachah* because he already said *retzeh*.

16) When Rosh Chodesh falls on a Sunday, it is questionable whether a person fulfills the mitzvah of *seudas Rosh Chodesh* with his *seudas Melaveh Malkah* on the eve of Rosh Chodesh.

הרב אלחנן מאלח

הג"ר דוד זינגער זצ"ל

שייבה שער התורה גרודנה

הרב יששכר דוב פראנד

הרב יהודה נוימאן

הרב משה חיים בורשטיין

הרב שמואל דינאלי